

BETWISTE TERMEN

Hoe je historische gebeurtenissen verwoordt doet ertoe, want woorden kunnen pijn doen, onbedoeld kwetsen, tot discussie leiden, en sluimerende vooroordelen reproduceren of zelfs aanwakkeren. Hieronder volgt een lijst met controversiële of gevoelige woorden die je tegen kunt komen als je over de Holocaust lesgeeft.

Holocaust ho-lo-caust (de; m)
Letterlijk 'brandoffer'

Je zou het misschien niet gelijk zeggen, maar het gebruik van de term 'Holocaust' is soms controversieel. Dat heeft te maken met welke slachtoffergroepen er precies onder deze term vallen. In de meeste gevallen wordt de term 'Holocaust' gebruikt om te verwijzen naar de systematische vervolging en genocide op zes miljoen Europese Joden, Roma en Sinti door nazi-Duitsland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Soms wordt de term 'Holocaust' ook uitgebreid met andere groepen slachtoffers van het naziregime, zoals communisten, socialisten, Jehova's Getuigen, homoseksuelen, mensen met een beperking, Slavische volkeren en Sovjet-krijgsgevangenen. Deze Holocaust in brede zin wekt soms discussie op, met name doordat de systematiek achter de

Jodenvervolging en vervolging van Roma en Sinti van een andere aard was dan bij de andere slachtoffers van het naziregime.

Advies: Gaat het in jouw les over de vervolging van een bredere groep slachtoffers dan Joden, Sinti en Roma, spreek dan over 'slachtoffers van het naziregime'.

Shoah sho-ah (de; m)
Hebreeuws voor 'catastrofe'

Binnen de Joodse gemeenschap wordt de voorkeur gegeven aan de term 'Shoah' om naar specifiek de Jodenvervolging en genocide op Joden te verwijzen. De term 'Shoah' is binnen de Joodse gemeenschap ook gelinkt aan Jom Hasjoa. Dit is de jaarlijkse dag voor de herdenking van de Shoah (april-mei), die oorspronkelijk voornamelijk in Israël werd gehouden, maar inmiddels ook in Amsterdam, in de Hollandsche Schouwburg.

Advies: Ook buiten de Joodse gemeenschap kan de term 'Shoah' gebruikt worden om naar de systematische moord op de Joden door de nazi's te verwijzen.

Porajmos po-raj-mos (de; m)
Romani voor 'de verslinding'

Binnen de Roma- en Sinti-gemeenschappen wordt soms de term 'Porajmos' gebruikt om naar speci-

Woordgebruik in Holocausteducatie

fiek de vervolging en genocide van Roma en Sinti te verwijzen. Er zijn echter ook mensen uit de Roma- en Sinti-gemeenschappen die ook het woord 'Porajmos' liever niet gebruiken. Hoewel de term 'Porajmos' afkomstig is uit het Romani, heeft het namelijk niet in alle dialecten van het Romani dezelfde betekenis. De term wordt daarom met name gebruikt door Holocaustonderzoekers en Roma-activisten die onderzoek doen naar, of aandacht willen vragen voor de vervolging en genocide van de Roma en Sinti.

Advies: Ook buiten de Roma- en Sinti-gemeenschappen kan de term 'Porajmos' gebruikt worden om naar de systematische moord op de Roma en Sinti door de nazi's te verwijzen.

Zigeuner zi-geu-ner (de; m)

Het woord 'zigeuner' moet zo veel mogelijk vermeden worden. Het wordt namelijk als beledigend ervaren door Roma en Sinti, en is daarnaast een voorbeeld van 'daderaal'. Er zijn wel uitzonderingen hierop, bijvoorbeeld wanneer mensen uit de gemeenschap zelf aan het woord refereren of het in een culturele combinatie gebruiken, zoals in bijvoorbeeld de term 'zigeunerorkest'. In Nederland woonden ten tijde van de oorlog vooral Sinti. In andere landen vaak vooral Roma.

De term 'Roma' wordt vaak gebruikt om de gehele gemeenschap mee aan te geven, maar Sinti geven de voorkeur aan 'Sinti en Roma'.

Advies: *Zeg Roma en Sinti, of Sinti en Roma.*

Kampen kam-pen (de; m)

Het onderscheid tussen verschillende soorten kampen is soms lastig te maken. Toch is het belangrijk om hierin precies te zijn. In Nederland richtte de bezetter vanaf 1941 kampen op in Westerbork, Amersfoort, Vught, Schoorl en Ommen. In een doorgangskamp, zoals kamp Westerbork, werden gevangenen verzameld om vervolgens naar concentratie- of vernietigingskampen te worden gedeporteerd. Een werkkamp is een kamp waar gevangenen dwangarbeid moesten verrichten, en waar veel mensen omkwamen door de slechte leef- en werkomstandigheden. In een concentratiekamp werden (vermeende) tegenstanders van het naziregime en degenen die in de ogen van de nazi's buiten de maatschappij vielen opgesloten en vaak vermoord. Een concentratiekamp wijkt af van een vernietigingskamp omdat in een vernietigingskamp de gevangenen vaak direct al bij aankomst werden vermoord. De term 'concentratiekamp' wordt in het dagelijkse spraakgebruik echter ook vaak als overkoepelende term gebruikt om te verwijzen naar diverse kampen: vernietigingskampen, doorgangskampen, interneringskampen, reserveringskampen, dwangarbeidskampen en krijgsgevangenenkampen. Als

Afgenomen bezittingen van naar concentratie- en vernietigingskamp Auschwitz gedeporteerde en daar vermoorde Joden, Sinti en Roma.

overkoepelende term kan daarom ook 'nazi-kampen en -gevangnissen' worden gebruikt. De kampen in voormalig Nederlands-Indië, waar burgers en krijgsgevangenen militairen gevangenen werden gezet, moeten echter worden aangeduid met de term 'Japans interneringskamp'.

Advies: *Noem indien mogelijk het specifieke type kamp. Vermijd ook misleidende geografische labels; als de door nazi-Duitsland opgerichte concentratie- en vernietigingskampen, zoals Auschwitz en Sobibor, worden omschreven als 'Pools', lijkt*

het of deze kampen door de staat Polen werden opgericht en wordt de nazi-Duitse betrokkenheid hierbij uitgewist.

Euthanasie eu-tha-na-sie (de; v)

Letterlijk betekent de term 'euthanasie' 'goede dood' en verwijst hij naar handelingen die het lijden bij een stervensproces kunnen verminderen. In nazi-Duitsland werd de term ook gebruikt om te refereren aan de moord op mensen met een beperking, onderdeel van Aktion T4. De term 'euthanasie' is hier een

eufemisme, want er was niks 'goeds' of 'zachts' aan hun dood. In werkelijkheid werden mensen met een beperking namelijk op systematische wijze vermoord.

Alternatief: de moord op mensen met een beperking.

Endlösung end-lö-sung (de; v)

De Duitse term 'Endlösung der Judenfrage' betekent 'eindoplossing

van het Jodenvraagstuk', en is de codenaam die in nazi-Duitsland werd gebruikt om te refereren aan het plan voor de systematische moord of genocide op Joodse mensen. De term is een eufemisme die de ware toedracht van de 'oplossing' verdoezelt.

Suggestie: De term 'Endlösung' kan wel gebruikt worden om naar de systematiek achter de

Dadertaal

Het is belangrijk om je bewust te zijn van 'dadertaal': woorden die door de nazi-bezetter werden gebruikt om de daadwerkelijke toedracht van gebeurtenissen te verdoezelen, of over mensen te spreken volgens een racistische logica. Deze termen verhullen waar de verantwoordelijkheid lag en dragen bij aan ontmenselijking. Hier volgt een lijst met een aantal voorbeelden daarvan en alternatieven. Belangrijk: dit zijn geen 'verboden' woorden, maar het is belangrijk om je als docent bewust te zijn van de mogelijke impact van deze woorden:

Vergassen, vernietigen, uitroeien.

Liever: vermoorden.

Transporteren, wegvoeren van mensen, naar het oosten werden gebracht.

Advies: Wees liever specifiek, en vertel dat mensen naar nazi-Duitsland, bezet Polen of een andere plaats zijn gedeporteerd.

Omgekomen, gestorven.

Liever: vermoord. Ook als slachtoffers door uitputting, honger of mishandeling om het leven zijn gekomen is moord (door het naziregime) een betere aanduiding, om de ware toedracht niet te verdoezelen.

Ras. 'Ras' is een zeer controversiële term die in raciaal denken, zoals dat van de nazi's, verwijst naar de indeling van mensen op basis van fysieke kenmerken. In raciaal denken worden deze uiterlijke kenmerken gebruikt om een hiërarchie tussen mensen te rechtvaardigen. Hoewel rassen biologisch niet bestaan, heeft het denken in termen van 'ras' wel gevolgen, zoals discriminatie, vooroordelen en ongelijkheid, oftewel: racisme.

Advies: Gebruik het woord 'ras' tussen aanhalingstekens om te benadrukken dat de nazi's dit vonden, of benoem bij gebruik van het woord de incorrectheid van de racistische overtuiging die aan het woord ten grondslag ligt.

Holocaust te verwijzen, zoals naar de Wannseeconferentie in 1942. In dat geval wordt de nazistische oorsprong van de term duidelijk gemaakt. In andere gevallen heeft de term 'Holocaust' de voorkeur.

Adviezen voor in de klas

- Wees tijdens het geven van onderwijs zo specifiek mogelijk als het gaat om verantwoordelijkheid. Vermijd bijvoorbeeld passief taalgebruik als: 'De Joden werden vermoord'. Gebruik in plaats daarvan actieve formuleringen, zoals: 'Het naziregime is verantwoordelijk voor de systematische moord op de Joden'. Dit doet niet alleen de slachtoffers recht, maar schrijft ook de verantwoordelijkheid toe aan de daders.
- Zet in op bewustwording rond taal. Ga met leerlingen in gesprek als ze een bepaalde term gebruiken: wat zit daar volgens hen achter? Vanuit welke positie zou die term tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn gebruikt? Is het bijvoorbeeld een term die een dader, een slachtoffer of omstander gebruikt zou hebben?
- Vraag leerlingen of ze voorbeelden kunnen geven van verhullend taalgebruik (eufemismen) die vandaag de dag in berichtgeving in de media of in de politiek worden gebruikt. Denk bijvoorbeeld aan de term 'migratievraagstuk'. ●